

¹ Памятники права средневековой Испании: Фуэро Куэнки. Фуэро Сепульведы / Предисловие, перевод со старокастильского и комментарий канд. юрид. наук Г. В. Савенко ; под ред. доктора юрид. наук, проф. В. А. Томсинова. – М. : ИКД «Зерцало-М», 2004. – 528 с. – С. 293.

² Червонов С. Д. Ремесло и ремесленники в городах Центральной Испании на рубеже XII–XIII веков / С. Д. Червонов // Социально-политическое развитие стран Пиренейского полуострова при феодализме ; Академия наук СССР. – М., 1985. – С. 27–44. – С. 27.

³ Там само. – С. 28.

⁴ Италия XIII–XV вв. Испания XI–XV вв. Великие географические открытия. Курс всеобщей истории. Средние века. Стенограмма лекции проф. Е. А. Косминского, прочитанной 26 марта 1938 г. ; Высшая школа пропагандистов имени Я. М. Свердлова при ЦК ВКП (б). – М., 1938. – 34 с. – С. 19.

⁵ Памятники права средневековой Испании: Фуэро Куэнки. Фуэро Сепульведы / Предисловие, перевод со старокастильского и комментарий канд. юрид. наук Г. В. Савенко ; под ред. доктора юрид. наук, проф. В. А. Томсинова. – М. : ИКД «Зерцало-М», 2004. – 528 с. – С. 293.

⁶ Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній новий час): навч. посіб. / за ред. проф. Б. Й. Тищика. – Л. : Світ, 2006. – 696 с. – С. 344.

⁷ Корсунский А. Р. История Испании IX–XIII веков (Социально-экономические отношения и политический строй Астури-Леонского и Леона-Кастильского королевства) : учеб. пособ. / А. Р. Корсунский. – М. : Высшая школа, 1976. – 239 с. – С. 159.

⁸ Памятники права средневековой Испании: Фуэро Куэнки. Фуэро Сепульведы / Предисловие, перевод со старокастильского и комментарий канд. юрид. наук Г. В. Савенко ; под ред. доктора юрид. наук, проф. В. А. Томсинова. – М. : ИКД «Зерцало-М», 2004. – 528 с. – С. 293.

⁹ Там само. – С. 55.

¹⁰ Там само. – С. 60.

¹¹ Корсунский А. Р. Вказана праця. – С. 166.

¹² Альтамира-и-Кревеа Рафаэль. История Испании / Альтамира-и-Кревеа Рафаэль. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1951. – 519 с. – С. 201.

Резюме

Гутів Б. І. Фуэро Сепульведи (1300 р.) – визначна пам'ятка права середньовічної Іспанії.

У статті на підставі аналізу пам'ятки права середньовічної Іспанії Фуэро Сепульведи 1300 р. та спеціальної наукової літератури здійснено аналіз правових засад діяльності та організації управління громадської (територіальної) общини Сепульведе у Кастилії, порядок здійснення судочинства, а також огляд норм матеріального та процесуального права.

Ключові слова: Фуэро Сепульведи, громадська (територіальна) община, судочинство.

Резюме

Гутів Б. И. Фуэро Сепульведы – выдающийся памятник права средневековой Испании.

В статье на основании анализа памятника права Средневековой Испании Фуэро Сепульведы 1300 г. и научной литературы проведен анализ правовых оснований деятельности и организации управления гражданской (территориальной) общины Сепульведы в Кастилии, порядок осуществления судопроизводства, а также обзор норм материального и процессуального права.

Ключевые слова: Фуэро Сепульведы, гражданская (территориальная) община, судопроизводство.

Summary

Hutiv B. Fuero Sepulveda – landmark law medieval Spain.

The article based on an analysis of the monument of Medieval Spain, right Fuero 1300 Sepulveda and scientific literature analysis of the legal basis for the organization and management of civil (territorial) community Sepulveda in Castile, the order of proceedings, a review of substantive and procedural law.

Key words: Fuero Sepulveda, civic (territorial) community, the legal proceedings.

УДК 340.1

Я. М. ДУПАЙ

Ярина Миколаївна Дупай, аспірантка Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ПРАВОВА ІНФОРМОВАНІСТЬ СУСПІЛЬСТВА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Право на інформацію є одним із найважливіших прав людини і громадянина. Реалізація цього права та забезпечення вільного доступу до інформації має надзвичайно велике суспільне значення, оскільки забезпечує не тільки формальну, а й реальну участь громадян у житті держави.

Основоположний принцип права громадян на інформацію отримав своє закріплення в найважливіших міжнародно-правових документах. Статтею 19 Загальної декларації прав людини¹ проголошено основне

інформаційне право громадян – право вільно шукати, одержувати і поширювати інформацію будь-якими засобами й незалежно від державних кордонів.

Рекомендація Ради Європи «Про захист даних і свободу інформації»² встановлює, що інформаційні права, закріплені Європейською конвенцією про захист прав людини та її основоположних свобод, повинні трактуватися максимально широко, враховуючи свободу пошуку інформації та обов'язок влади забезпечувати доступність інформації, що має суспільне значення (з урахуванням відповідних обмежень).

Правова інформація як така, що відображає зміст правового регулювання суспільних відносин, посідає особливе місце в сучасному інформаційному просторі. Важливість правової інформації як системи нормативно-правових актів і реалізація громадянами свого конституційного права на інформацію обґрунтовують необхідність забезпечення її реальної загальнодоступності.

Інформованість громадян про чинне законодавство є необхідною передумовою знання ними законів. З огляду на те, що стан гласності в сфері правового регулювання безпосередньо зачіпає права і законні інтереси громадян та інших суб'єктів права, вельми важливим аспектом оприлюднення нормативно-правових актів стає інформаційно-правовий.

Історично проблема доступності, а відтак і інформаційної відкритості права постала перед творцями правових приписів разом із появою самого права. Необхідність забезпечення доступності права закладено у філософському розумінні категорії «право», яка являє собою нормативну форму виразу принципу формальної рівності людей у суспільних відносинах³.

Саме це вказує на необхідність існування механізмів інформування суспільства про правові приписи. Така теза може обґрунтовуватись і тим, що, як відомо, найбільш значимою характеристикою сутності права є пізнання. З огляду на це, якщо існує процес пізнання – можна говорити про наявність права, немає пізнання – немає права⁴. Відтак, пізнавальний аспект права є його основною змістовою ознакою. Право окремої особистості на знання закону було обґрунтовано ще Г. Гегелем. Ним і було висунуто тезу про обов'язкове оприлюднення законів з метою доведення їх до загального відома.

Це обумовлюється тим, що високий рівень правової поінформованості суспільства створює для всіх його членів можливість користуватися юридичними приписами на основі їх знання, а це в свою чергу знаходить свій вираз у здатності керуватися ними у своїй поведінці і безпосередній діяльності.

На сучасному етапі розвитку української держави проблема правового інформування, доведення до відома суспільства змісту правових приписів обумовлена низкою причин, які, на нашу думку, суттєво гальмують процес втілення в державі правових приписів у свідомо вольових діях членів суспільства. Аналіз юридичної літератури дає можливість віднести до них наступні: відсутність належної пропаганди прийнятих законів та інших правових актів серед суб'єктів суспільства, відсутність ефективних правових механізмів участі людини, громадських організацій, соціальних груп, інших суб'єктів суспільства у розробленні й обговоренні законів та правових актів тощо⁵.

І. Жаровська зазначає, що від характеру, інтенсивності і цілеспрямованості правової інформації суттєво залежать рівень державно-правової організації соціальних систем, ефективність закону, повага до нього або ж ігнорування його вимог⁶.

Умови, які визначають рівень правової поінформованості суспільства, безпосередньо пов'язані з удосконаленням діяльності держави на шляху побудови сучасного інформаційного простору, підвищення ефективності функціонування системи державних органів, що створюють законодавство, підтримують його в дієвому стані, а також інформують про зміст його приписів. Цілком очевидно є необхідність створення сучасної системи інформаційно-аналітичного забезпечення законотворчої, нормотворчої, правозастосовної діяльності, що безперечно позначиться на ефективності дії законодавства загалом, рівні усвідомлення його приписів членами суспільства.

Побудова демократичної, правової держави, становлення ринкової економіки актуалізують питання необхідності формування єдиного інформаційно-правового простору, що забезпечить зростання рівня ефективності права за рахунок більш повної правової інформованості суспільства і кожного громадянина зокрема. Очевидно, що правова інформованість громадян повинна розглядатись як необхідна умова функціонування правової системи нашої держави. У зв'язку з цим неабиякого значення набувають питання здійснення правової інформатизації, розвитку відкритого, сучасного інформаційного суспільства, визначення його стратегічних цілей та завдань, спрямованих на їх досягнення тощо.

Інформатизація – сукупність взаємозв'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що мають на меті створити умови для задоволення інформаційних потреб громадян і суспільства завдяки розробці, розвитку й використанню інформаційних систем, мереж, ресурсів та технологій, які базуються на застосуванні сучасної обчислювальної й комунікаційної техніки. Часто термін «інформатизація» вживається разом із терміном «комп'ютеризація», який позначає процес розвитку та впровадження комп'ютерів, що забезпечують автоматизацію інформаційних процесів і технологій у різних сферах людської діяльності^{7,8}.

Правова інформатизація – це процес створення оптимальних умов для максимально повного задоволення в інформаційно-правових проблемах різних суб'єктів на основі використання інформаційних ресурсів із застосуванням прогресивних технологій.

Досліджуючи питання ефективності оприлюднення нормативно-правових актів, можемо припустити, що правова інформатизація повинна відповідати наступним основним принципам: відкритості, офіційності,

оперативності та взаємодії державного і недержавного секторів. Всі ці принципи взаємопов'язані і взаємодоповнюючі. Спробуємо розглянути кожен із них.

Принцип відкритості правової інформації означає реальну доступність населення до всіх нормативно-правових актів, що приймаються державою і регулюють суспільні відносини. Кожній особі повинен бути забезпечений вільний доступ до таких актів. Вважаємо, що в даному контексті важливою є доступність не лише до чинної редакції того чи іншого нормативно-правового акта, а й до попередніх його редакцій. Винятком з цього правила може бути лише інформація, що містить державну таємницю або інші відомості, розголошення яких може мати негативні наслідки.

Принцип офіційності правової інформації передбачає використання тільки офіційних джерел правової інформації для задоволення інформаційно-правових потреб громадян та суспільства в цілому, що, як ми раніше зазначали, повинно підтримуватися технологічними і технічними засобами її ефективного доведення до користувачів у незмінному вигляді. Доцільність реалізації даного принципу є досить важливою, виходячи з того, що неофіційна правова інформація допускає можливість неправильного трактування нормативно-правового акта. Як результат, це призведе до неправильного розуміння його змісту, застосування і реалізації.

Що стосується принципу оперативності доведення правової інформації, то, на нашу думку, він покликаний забезпечити своєчасне доведення текстів нормативно-правових актів до своїх адресатів. Тобто, оперативність виступає певною запорукою вчасного оприлюднення нормативно-правових актів та доведення їх до населення. Вважаємо, що даний принцип повною мірою може бути реалізований лише за допомогою поєднання двох способів офіційного оприлюднення – в друкованому і електронному вигляді.

Принцип взаємодії державного і недержавного секторів припускає участь у роботі з правової інформатизації поряд з державними структурами організацій і підприємств різних форм власності, які володіють відповідним науково-технічним, технологічним і юридичним потенціалом. Значна увага при цьому повинна приділятися доступності правової інформації. Як вказує В. Тарасенко, роль правових знань в упорядкуванні свідомої діяльності особи в правовій сфері досить значна, адже вся ця діяльність передбачає не тільки знання, а й розуміння тих вимог, які пред'являє держава до громадянина засобами законодавства⁹.

У контексті забезпечення ефективності, вдосконалення процедури оприлюднення нормативно-правових актів та побудови дієвої системи правової інформатизації особливої актуальності набувають питання реформування державних правових інформаційних ресурсів. Відповідальність за забезпечення суспільства необхідною правовою інформацією повинна бути покладена на відповідні органи державної влади, що виступатимуть державними замовниками систем інформатизації. Саме вони повинні відповідати за організацію їх формування, ведення, функціонування та забезпечення доступу до них. Як слушно зазначає І. Жаровська, виходячи зі структури органів державної влади, доцільно директивно закріпити за компетентними органами відповідальність щодо формування і ведення правових інформаційних ресурсів, які призначені для забезпечення діяльності відповідних рівнів державної влади¹⁰. Ці правові інформаційні ресурси, створюючи інформаційні сектори органів державної влади, повинні розвиватися у взаємному поєднанні з іншими секторами єдиного правового інформаційного простору. Один із органів державної влади варто наділити правами координації, формування й розвитку всіх видів державних правових інформаційних ресурсів і включення в єдиний правовий інформаційний простір недержавних інформаційних ресурсів. Порядок і правила взаємодії органів державної влади при формуванні і використанні державних правових інформаційних ресурсів повинні бути регламентовані законодавчими актами, що встановлюють, зокрема, ступінь відповідальності за приховування, суперечливість і невірогідність інформації.

Додатково одним із перспективних напрямів забезпечення дієвості правової інформатизації може стати поступове реформування галузі формування й використання інформаційних ресурсів державних і недержавних секторів. На нашу думку, для поліпшення та забезпечення висвітлення правової інформації державна політика повинна сприяти включенню недержавних організацій-виробників інформаційних ресурсів у єдиний правовий інформаційний простір, як повноправних суб'єктів інформаційних відносин, надання можливості недержавним структурам санкціонованого доступу в установленому порядку до офіційних правових інформаційних ресурсів тощо. При цьому особливу підтримку держава повинна надавати тим недержавним структурам, які орієнтовані на масове правове інформаційне обслуговування користувача.

Складовою процесу реформування державних та недержавних правових інформаційних ресурсів є те, що вони повинні створювати єдину систему правових інформаційних ресурсів, що використовують як традиційні носії інформації, так і автоматизовані бази та банки даних, на що справедливо звертає увагу І. Арістова¹¹. Ми переконані, що така система дасть змогу якісно підвищити ефективність доступу нормативно-правових актів до своїх кінцевих споживачів.

Отже, правова інформатизація є важливим чинником, який безпосередньо впливає на правову систему в таких формах, як: пряме вираження в нормах права певних концепцій і створення таких правових норм, що фактично є відповіддю на ту чи іншу ідеологічну настанову; розробка і втілення в життя певних юридичних доктрин тощо. Тому правова інформованість членів суспільства виступає необхідною умовою функціонування правової системи, оскільки є певним якісним показником, що характеризує процес засвоєння правової інформації всіма членами суспільства.

Всі ці та інші проблеми актуалізують питання створення цілісної і ефективної стратегії щодо адаптації українського законодавства до міжнародної практики в сфері правового інформування. Беручи до уваги викладене, вважаємо, що цілком очевидною є необхідність створення сучасної, високотехнологічної, іннова-

ційної системи інформаційно-аналітичного забезпечення законотворчої, нормотворчої, правозастосовної діяльності, що безперечно позначиться на ефективності оприлюднення нормативно-правових актів та досягненні його основної мети.

¹ Всеобщая Декларация прав человека, принята Генеральной Ассамблеей Организации Объединенных Наций от 10 декабря 1948 г. : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_015

² Parliamentary Assembly. Recommendation 1037 (1986) on Data Protection and Freedom of Information : [Electronic resource]. – Mode of access: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta86/EREC1037.htm> – Date of access: 12.07.2012.

³ Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях / Ч. Беккариа. – М. : Фирма «Стелс», 1995. – С. 354–355. – 303 с.

⁴ Монтескье Ш. Л. О духе законов / Ш. Л. Монтескье ; сост., пер. и коммент. А. В. Матешук. – М. : Мысль, 1999. – С. 8. – 672 с.

⁵ Бекон Ф. О достоинстве и приумножении наук / Ф. Бекон // Сочинения. – М., 1977. – Т. I. – С. 9–10. – 545 с.

⁶ Жаровська І. М. Доступність права: теоретико-правові проблеми : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / І. М. Жаровська. – Х., 2006. – 20 с.

⁷ Денісова О. О. Інформаційні системи і технології в юридичній діяльності : навч. посіб. / О. О. Денісова. – К.: КНЕУ, 2003. – С. 5. – 315 с.

⁸ Трубін І. О. Правові засади функціонування електронних грошей у сфері електронної комерції : моногр. / І. О. Трубін. – К. : Алерта, 2013. – С. 9. – 136 с.

⁹ Тарасенко В. В. Парадигма управління в інформаційно-комунікативній культурі. Синкретическое и социальное управление / В. В. Тарасенко. – М., 1998. – С. 61–63.

¹⁰ Жаровська І. М. Вказана праця.

¹¹ Арістова І. В. Державна інформаційна політика: органічно-правові аспекти / І. В. Арістова ; за заг. ред. О. М. Бандурки. – Х. : Університет внутрішніх справ, 2000. – С. 120. – 368 с.

Резюме

Дупай Я. М. Правова інформованість суспільства як необхідна умова функціонування правової системи.

Статтю присвячено дослідженню правової інформованості суспільства як необхідної умови функціонування правової системи сучасної, демократичної держави. Розглядається поняття правової інформатизації, проаналізовано її основні принципи. На основі чого зроблено висновок про необхідність здійснення правової інформатизації, розвитку відкритого, сучасного інформаційного суспільства, визначення його стратегічних цілей та завдань, спрямованих на їх досягнення.

Ключові слова: правова система, правова інформація, правова інформатизація.

Резюме

Дупай Я. М. Правовая информированность общества как необходимое условие функционирования правовой системы.

Статья посвящена исследованию правовой информированности общества как необходимого условия функционирования правовой системы современного, демократического государства. Рассматривается понятие правовой информатизации, проанализированы ее основные принципы. На основе чего сделан вывод о необходимости осуществления правовой информатизации, развития открытого, современного информационного общества, определения его стратегических целей и задач, направленных на их достижения.

Ключевые слова: правовая система, правовая информация, правовая информатизация.

Summary

Dupai Y. Legal awareness of society as a necessary condition for the legal system functioning.

The article studies the legal awareness of society as a prerequisite for the functioning of the legal system of a modern, democratic state. The concept of legal informatization is being described, its basic principles analyzed. On the basis of the findings the author concluded the need for the legal awareness promotion, development of an open, modern informational society, defining its strategic objectives and tasks aimed at achieving them.

Key words: legal system, legal information, legal informatization.